

Ernest Edmondson Ramsaur, The Bektashi Dervishes and The Young Turks

Ramsaur, E. E. (1942). The Bektashi Dervishes and The Young Turks. *Moslem World*, 32, pp. 7-14.

Ramsaur, E. E. (1942). Bektaşî Dervişler ve Genç Türkler. *Moslem World*, 32, ss. 7-14.

Abdulvahap Alıcı
Sorumlu Yazar / Correspondence
Çeviren / Translator

Özet

Bu makale Bektaşîlerin, farmasonlara benzer bir örgütlenme ile II. Abdülhamid karşıtı 1908 Jön Türk Devrimi'nin hazırlanmasında önemli bir rol oynadıklarını ileri sürmektedir. Bektaşîler Türk diline ve kültürüne bağlılıkları nedeniyle Melamilerle beraber Balkanlarda ve Anadolu'da yenilikçi hareketlerin öncüsü olmuştur. Bu hareket ilmî, felsefî ve edebî alanda millî bir düşünce üretmeye çalışmış ve bu alanlarda Fars ve Arap etkisini azaltma amacı taşımıştır. Jön Türkler özellikle Bektaşî tekkelerini toplanma alanları ve propaganda merkezleri olarak kullanmıştır. Bektaşîler ile II. Abdülhamid arasında aleni bir düşmanlık olmasa da Yeniçerilerin geçmişte yaptığı gibi Bektaşîlerin de bu dönemde yenilikçi bir konum benimsedikleri ve otorite karşıtı girişimleri destekledikleri görülmektedir. Çalışmada dönemin tanıklarından elde edilen bilgilerin yanı sıra Birge, Davey gibi araştırmacıların eserlerinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşîlik, Jön Türkler, Yenilik, 1908 Jön Türk Devrimi, Farmasonlar.

Abstract

This article is about the Bektashis, an organization similar to the Freemasons, that played a significant role in the preparation of the Young Turk Revolution of 1908 against Abdülhamid II. The Bektashis were pioneers of reform movements in the Balkans and Anatolia, along with the Melamis, due to their devotion to the Turkish language and culture. This movement aimed to foster national thought across scientific, philosophical, and literary fields, seeking to diminish Persian and Arab influence in these areas. The Young Turks, in particular, utilized Bektashi lodges as meeting places and propaganda centers. Although there was no overt hostility between Abdülhamid II and the Bektashis, it is evident that the Bektashis adopted a reformist position and supported anti-authoritarian initiatives during this period, akin to the role the Janissaries played in the past. In this study, in addition to information obtained from witnesses of the period, the works of researchers such as Birge and Davey were utilized.

Keywords: Bektashism, Young Turks, Reform, Young Turk Revolution of 1908, Freemasons.

Ernest Edmondson Ramsaur 1948-1950 yılları arasında İstanbul'da konsolos vekilliği yapmıştır. Bu görevi sırasında Jön Türk Devrimi'nin içinde yer alan birçok şahsiyetle tanışmış ve burada elde ettiği bilgiler doğrultusunda "The Young Turks, Prelude to the Revolution of 1908" adlı eserini 1957 yılında Princeton Üniversitesi'nde yayınlamıştır. Bu eser Türkçe'ye "Jöntürkler: 1908 İhtilalinin Doğuşu" adıyla çevrilmiştir. Kitaba yönelik en büyük eleştiri ise Dr. Akil Muhtar Özden, Rıza Tevfik ve Fazlı Tung gibi Jön Türk örgütlenmesinin içinde yer alan kişiler kaynak olarak kullanılmışken, bu dönemi anlatan Tarık Z. Tunaya, Ahmet Bedevi Kuran ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi tarihçilerin eserlerinden yararlanılmamıştır.

"Bektaşî Dervişleri ve Jön Türkler

"Herhangi bir gözlemcinin verdiği en düşük oranlar göz önüne alınırsa, Türkiye'nin yüzde onu doğrudan ya da dolaylı olarak Bektaşî tarikatının etkisi altındadır."¹ Eğer en yüksek tahmin oranlarını kabul edersek, sadece Türkiye Anadolu'sunun üçte biri öyle ya da böyle Bektaşî tarikatı ile ilişkilidir.² Hangi tahmini dikkate aldığımıza bakmadan tarikatın, Türklerin kaderini belirlemede etkili bir kuvvet olarak tarihçiler tarafından kabul edilmesi gerektiği açıktır.

Bu çalışma, belirtilen fikir bağlamının 1908 Jön Türk Devriminin kökenlerinin anlaşılmasında uygulanmasıyla ilgilidir; esasında, bu makale yazarın bahsi geçen devrim hakkındaki çalışmaları esnasında Bektaşî faaliyetlerinin bu süreçteki rolünün araştırılması gerekliliği düşüncesi üzerine gerçekleşmiştir. Burada tarikatın dinî inanç ve geleneklerine detaylıca yer verilemeyecek, sadece bunların Bektaşîlerin siyasi rollerini şu ana kadar nasıl etkilediği anlatılacaktır.³ Yazar yalnızca Jön Türk Devrimi'nin hazırlanmasında Bektaşî tarikatı rol almıştır tezini desteklemek için kanıtlar sunmaya çalışacaktır. Bu kanıtlar Bektaşîler gibi gizli bir tarikatla ilgili olmasından dolayı bekleneyeceği üzere şimdilik tamamen dolaylı ve ikincildir.

İlk olarak tarikatın Jön Türklerle aynı amaçlara sahip olduğuna yönelik inancı desteklemek amacıyla Bektaşîliğin unsurları hakkında kısa bir değerlendirme yapalım. Bektaşîliğin bütün derviş tarikatları arasında en Türk olanı olduğunu biliyoruz. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun kültürel hayatı büyük ölçüde Fars ve Arap etkisi altındayken, Bektaşîler, Mevlevî tarikatının aksine Türk diline ve Türk dilinin edebi şekillerine bağlı kalmıştır.⁴

Millî kültür topluluğunun resmi dergisi olan Türkçe ismiyle *Ocak* dergisinde yazan Türk bir araştırmacı 1926 yılında Türk millî ülküsünün asla Arap beynelmilelliğinde bulunmadığını iddia etmektedir, ancak Bektaşîlik ve bununla ilişkili belli başlı köy gruplarının içinde yer aldığı Alevî tarikatına

1 Birge, K. J. (1937). *The Bektashi Order of Dervishes*, London & Hartford, s. 16.

2 *Ibid*, s. 15.

3 Bektaşî inancı ile ilgili bütün bir okuma için okuyucular Birge'nin yukarıda verilen; şahsî gözlemlerinin yanı sıra ulaşılabilen Türk ve Avrupalı kaynakları temel alarak üretilen Bektaşîlik yazılarına dayanarak oluşturduğu eserine başvurabilir. Yazar birçok değerli bilgiyi bu çalışmaya borçlu olduğunu kabul etmektedir.

4 *Ibid*, s. 16.

ait tekkelerde ve oturma odalarında bulunabilmiştir. Bu dinî grupların gizli toplantılarında sadece "millî hürriyet" bulunacaktır.⁵

Avrupalı araştırmacılar çok önem vermese de, Bektaşî edebiyatı özellikle günümüzdeki Türk edebiyatı antolojilerinde ve Türk tarihlerinde tasvir edilmektedir. Modern milliyetçi Türkiye'nin buna bu kadar önem vermesinin nedeni on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar diğer bütün Türk edebiyatının fazlasıyla İran tarzının egemenliği altında olması ve sadece yüksek eğitim almış olanların dışında kimsenin anlayamayacağı derecede fazlasıyla Farsça ve Arapça kelime içermesinden kaynaklanmaktadır. Modern Türk edebiyat okulunun Farsça prangalarını atmaya başlamasından sonra bile, bu süreç Batılı fikirlerin etkisiyle gerçekleşmiş ve Fransız tarzı Farsçanın yeri almıştır. Ziya Gökalp Türkçe'nin yeniden doğuşunda büyük ölçüde etkilidir ancak etkisi 1908 Devrimine kadar güçlü değildir.

İnanç ve öğretilerinden Bektaşî tarikatı liberaldir. Kesinlikle ortodoks Sünnî olmaması nedeniyle Ortodoks Şii de değildir. Birçok kaynakta görüldüğü ve tarikat üyelerinden anlaşıldığı üzere inançları "en uç hurafelerden.....keskin bir materyalist ateizme" kadar farklılık arz etmektedir.⁶ Bazı yazarlar Avrupa farmasonluğu ve Bektaşî tarikatı arasından bir bağlantı bulunduğunu ya da olduğunu iddia etmiştir. Richard Davey,⁷ 1897 yılında yazdığı tarikatın "bazı Fransız mason locaları ile ilişkili" olduğunu duyduğunu belirtmiştir. Brown⁸ 1867 gibi erken bir tarihte Müslüman arkadaşlarının Avrupa'da mason olduklarını belirtmektedir. Bektaşîler hakkında şunları ifade etmiştir:

Bektaşî tarikatına bağlı dervişlerin kendilerini Farmasonlar gibi görmeleri garip bir durumdur ve masonlarla kardeşlik kurmaya eğilimlidirler. Freemasonluğun Türkçe'deki karşılığı *farmason*dur ve bu büyük bir ayıptır. En aşağılık ateizm anlayışını vurgular ve bence çok açık olmayan nedenlerle Müslümanlar arasında ve hatta diğer derviş tarikatlarında çok saygı görmeyen Bektaşîler ile ilişkilendirilir.⁹

Bu konu hakkında başka bir yazar şunları ifade etmektedir:

Yeniçerilerin on sekiz ve on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşen reform hareketlerinde oynadığı role benzer bir rolü Farmasonluk günümüz Avrupa reform hareketlerinde oynamaktadır. Onlar esasında Fransız Farmasonluğu ile ilişkilidir. Voltaire'in arkadaşı olan Fazıl Bey tarikatı (order) yeniden düzenledi, böylece bu yapı bir asırdan fazla Genç Türkiye hareketinin örgütlenmesi olarak kaldı. Faaliyetleri felsefi, edebî, bilimsel ve siyasi olmakla beraber millî bir gizli fikir (*arrière-pensée*) içermektedir.¹⁰

5 *Idem*, şu makaleye atıf yapılıyor, Baha Sait, "Türkiye'de Alevi Zümreleri (Alevi Groups In Turkey)," *Türk Yurdu*, 21 (Eylül [Sept.] 1926) s. 204.

6 Birge, *op. cit.*, s. 87.

7 *The Sultan and his Subjects*, New York, 1897, Vol. I, s. 97. sonraki baskı, Londra, 1907, Bektaşîlikle ilgili bilgilere yeni bir şey eklemeyi.

8 John P. Brown, *The Darvishes or Oriental Spiritualism*, not ve girişle yeniden düzenleyen H. A. Rose, Londra, 1927, s. 64.

9 *Idem*.

10 Georg Young, *Constantinople*, Londra ve New York [1924 ya da 1925], s. 198. Ancak Young'ın Bektaşîlik ile ilgili malumatının büyük bir kısmını Davey'den aldığı görülmektedir.

Richard Davey tarikatın bir üyesinin (kendisinin bir yerde Fazıl Bey ve başka bir yerde "İzzet Bey" olarak bildiği) Voltaire'den etkilendiğini ifade etmektedir ve "İstanbul'a geri geldiğinde zaten gizli olan tarikata alındı, bazı felsefi ve hür düşünceli fikirler bu zamanlarda yapının tamamında olağanüstü etkiliydi."¹¹

Buradan Osmanlı İmparatorluğunda Bektaşilerin bir tür milliyetçi duygulara sahip olduğu farz edilebilir ve Bektaşiler bu sosyal ve dini görünüşlerinde o kadar liberaldiler ki farklı din ve siyasi görüşlerden birçok taraftar çektiler. Örneğin kadınlar tarikat içinde eşit muamele gördüler ve bu uygulama bazıları gerçekten temeli olabilecek birçok kötü dedikoduya neden oldu. Jön Türk hareketini desteklemelerinin bir nedeni de Bektaşilerin halifelik konusunda Şii İmamlık öğretisine eğilimli olmalarıdır. Bu öğretiyi Bektaşileri Osmanlı Sultanlarından uzaklaştırmak dışında işlev görmemiştir. Birge¹² Bektaşilerin Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında yaptığı İranlı Şah İsmail'e karşı seferine Şii Farsilere olan sempaticileri nedeniyle engel olduklarını iddia etmektedir. II. Abdülhamid'in halifeliği yeniden canlandırma çabaları Bektaşî muhalefetin yeniden ortaya çıkmasında bir ölçüde etkili olmuş olabilir.

Türkiye'de derviş tarikatlarının kaldırılmasından altı yıl sonra 1931'de kendisi bir Bektaşî olan Ziya Bey Bektaşilik ile ilgili çeşitli makaleler yayınladı.¹³ Yazarın vardığı sonuç tarikatın çabaladığı amaçların Türkiye Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilmiş olduğu ve bu nedenle tarikatın varoluş amacının (*raison d'être*) ortadan kalktığı yönündedir. Bu reformlar halifeliğin kaldırılması, kadınların eşit haklar alması ve dini fanatizmin zayıflatılmasıdır.

Diğer yandan Bektaşilerin sadece iyilik yapmak fikriyle yola çıktığına inanmak zordur. Hasluck¹⁴ Bektaşilerin "propaganda yaptıkları ülkelerde dini bir egemenlik hedeflediklerine" inanmaktadır ve 1908 Devrimi sırasında Arnavutluk'ta hâlâ bir Bektaşî Devleti kurmayı ummaktadırlar.¹⁵ Hatta 1880-1881 yıllarındaki Arnavut milli hareketi sırasında güney Arnavutluk'un bir kısmının Yunanistan'a bırakılması söz konusu olduğunda II. Abdülhamid'in Bektaşilerden şüphelendiğini iddia etmektedir. Aynı zamanda "güneydeki Arnavutların Fraşerili Abdul Bey liderliğinde görünüşte Türkiye'nin tehlike altındaki bölgelerini kurtarmak gerçekte ise bağımsız bir Arnavutluk kurmayı hedeflediklerini" belirtmiştir.¹⁶ Türk Bektaşilerinin Arnavut dindaşları ile tamamen hemfikir olup olmadığı tartışmalı bir sorudur ancak bu dönemdeki Bektaşî siyasi faaliyetlerinin kanıtları yine de çalışmamız ile ilgilidir.

Dahası Hasluck, Bektaşiler ve Jön Türkler arasında bir ilişki olduğundan haberdardır zira eserlerinde bu yönde göndermeler

11 Davey, *op. cit.*, Cilt. I, s. 156; bak. s. 96.

12 *Op. cit.*, s. 67; s. 159.

13 "Bektaşilik", şu tarihler arasında kırk sayı basıldı 26 Ocak'tan 8 Mart'a kadar, 1931, İstanbul gazetesi olan *Yeni Gün*. atf yapan Birge, *op. cit.*, s. 20.

14 F. W. Hasluck, *Christianity and Islam under the Sultans*, edit. Margaret M. Hasluck, Oxford, 1929, Cilt. I, s. 438.

15 *Idem*, not 4: "This I have on good Bektashi authority."

16 *Ibid*, C. I, s. 539.

yaygın olarak görülmektedir. Tabii ki kitabı büyük oranda uzun yıllar boyunca yazdığı makalelerin bir toplamıdır ve kendisi bu konuya metnin teması dışında özel olarak değinmemiştir. Örneğin bir keresinde on sekizinci yüzyılda Rhigas tarafından organize edilen bir ayaklanmadan bahsederken, şöyle demiştir “Rhigas’ın komplosu Bektaşî yapılanması ile bazı gizli ilişkiler içermektedir bu günümüzdeki Bektaşî ve Jön Türk ilişkisine benzemektedir.”¹⁷ Ayrıca şunları aktarmaktadır: “Musul’daki eski bir konsolos rejimi ele geçirdiklerinde ilk iş olarak bölgedeki Ahmet Rifai türbesini yok etmeyi planlamıştır. Diğer yandan II. Abdülhamid kendilerine sıkıntı vermese dahi, yetkililere göre Bektaşîler tam bir çoğunlukla Jön Türkler lehinde oy kullanmıştır.”¹⁸

Birçok Jön Türk’ün Bektaşî tarikatı üyesi olduğunu biliyoruz. Davey bunun aksine, “Bir şey kesin; tarikat şimdi Liberal veya Genç Türkiye partisinemensu peğitimli insanlardan oluşmaktadır. Bununla anlaşılacağı üzere Bektaşîler Sultan’dan iltimas görmediler ancak Sultan asla onları bastırmayı başaramadı.” diyerek bu kanıyı daha da güçlendirmektedir.¹⁹ Görüldüğü üzere Davey, tarikatın Anadolu’daki yaygın örgütlenmesinden habersizdir ve bu bağlamda Kızılbaşları ve Tahtacıları “eğitimli insanlar” olarak nitelendirmek oldukça zordur, ancak Türkiye anılarını kayıt altına alırken bu şekilde duymuş olması kayda değer bir durumdur.

Türk ordusunun büyük bir kısmını Jön Türk saflarına getiren komployla ilişkili subayların büyük bir çoğunluğu tarikatın gizliliği çerçevesinde tekkeleri kendileri ve diğer genç entelektüeller için buluşma noktası olarak kullanan Bektaşîlerdir.²⁰ 1908 Devrimi’ni gerçekleştiren Jön Türk liderlerinin ne kadarının gerçekte tarikat üyesi olduğunu bilmek ilginç olacaktır. Filozof ve şair Rıza Tevfik, Bektaşî’dir ve bu yeteneğini Bektaşî deyişleri²¹ yazmak için kullanmıştır ancak diğer liderlerle ilgili kesin bir bilgi bana ulaşmamıştır. Selanik grubuna bağlı Jön Türklerin birçoğunun mason localarına yolu düştü ve buraları kullanışlı bir organizasyon merkezi olarak gördüler; buradaki kişilerin birçoğunun Bektaşîlerle ilişkili olması olasıdır.

Jön Türk Devrimi’nin hazırlanması ile ilgili bilgilerimizdeki en büyük eksiklik Anadolu’daki komitelerin örgütlenmesi ve propagandanın yaygınlaştırılmasıdır. Bu tür örgütlenmelerin var olduğunu biliyoruz çünkü Türkiye’deki Alman askeri misyonunun bir üyesi olan General Imhoff, Ali Haydar Midhat Bey’in kendisine 1907 ve 1908 yıllarında Erzurum, Van,

17 *Ibid*, C. I, s. 595.

18 *Ibid*, C. I, s. 620, not 2. Ahmed Rifai’nin mezarına yapılan gönderme, oldukça uzun olan bu notun başında Hasluck’ın Abdülhamid’in astrolojik konulardaki danışmanı, kötü şöhretli Ebul Huda ile birlikte Rifai Tarikatı’nın bir üyesi olma olasılığını tartışmasından kaynaklanmaktadır.

19 Davey, *op. cit.*, Cilt. I. s. 97.

20 Young, *op. cit.*, s. 198. bu tezi destekler. Bektaşîler hakkında, tarikatın üst sınıf mensuplarının kendine özgü elbiseyi ev dışında giymediklerini belirtiyor ve şöyle devam ediyor: “Eğer genç ve zeki bir subay tarafından yemeğe davet edildiniz ve oraya gittiğinizde garip görünümlü bir sihirbazla karşılaştıysanız, ev sahibinizin bir fanatik değil özgür düşünceli biri olduğunu farz etmelisiniz.”

21 Birge, *op. cit.*, s. 81.

Diyarbakır ve başka yerlerde meydana gelen ayaklanmaların işaretinin bu komiteler tarafından verildiğini aktardığını söylemiştir; Imhoff ayrıca 1908 Devrimi'nin başlangıç noktası olarak Anadolu'nun planlandığını, Makedonya'daki başkaldırmanın neredeyse tesadüf olduğunu öğrenmiştir.²² Büyük bir ihtimaldir ki Bektaşiler bu örgütlenmenin farkındaydı ve hatta bazıları Bektaşî *tekke*lerinde toplandı. En azından tarikatın Jön Türklerin çabaladıkları amaçlara sempati duymasının, propagandanın yayılması ve kabul edilmesi noktasında etkili olduğundan kısmen emin olabiliriz.

Türkiye'deki diğer derviş tarikatlarının 1908 Devrimi ile ne kadar ilişkili olduğu burada kesin bir yanıt bulamaz. Mevlevî tarikatının entelektüellere çekici geldiği su götürmez bir gerçek ve üyeleri arasında Jön Türklerin bulunması şaşırtıcı olmasa gerektir. Diğer yandan tarikatın bu haliyle devrimden yana olduğunu söylemek başka bir boyuttur. Ancak Alman şarkiyatçı Martin Hartmann'a göre Melami tarikatı devrimde kesinlikle rol aldı. Hartmann *Unpolitische Briefe aus der Türkei*²³ isimli çalışmasında daha sonra genellikle *Osmanlı Müellifleri (Ottoman Writers)* isimli eserin yazarı olarak bilinecek Melami tarikatı mensuplarından Mehmet Tahir Bey ile gerçekleştirdikleri çok ilginç bir ziyaret üzerinde durmaktadır.

Hartmann'ın anlattığına göre Tahir Bey hem askeri okul kumandanı olarak bulunduğu Selanik'te hem de bir süreliğine sürgüne gönderildiği Alaşehir'de devrimin hazırlanmasında oldukça aktif olarak yer almıştır.²⁴ Brown, Melamilerin muhtemelen Bektaşiler gibi Farmasonlarla ilişkili olduğunu²⁵ ancak Hartmann, Melamilerin inançlarına fazla değinmeden, bu grubun Jön Türklerle yakınlaşmasının en büyük nedeni olarak Tahir Bey'in kişiliğini vurgulamaktadır. Tahir Bey komploya askeri kanallarla karışmış gibi görünmektedir ve "tam olarak Tahir Bey'in karakteri ve saygınlığı sayesinde Melami gruptan kendisinin hala lider olduğunu duyup katılan komplocu sayısı gün geçtikçe artmış ve böylece bu grubun etkinliği çoğalmıştır."²⁶ Melamiler güçlü bir tarikat olmayıp Bektaşilerle aynı kategoride değerlendirilemese de; II. Abdülhamid'e muhalefet eden gruplara yönelik Melami desteğinin bu kanıtı, Bektaşilerin benzer ancak daha önemli bir rol oynadıkları yönündeki kanaati güçlendirmektedir.

Bu varsayım için kanıtımız kuşkusuz ikincil ve dolaylıdır. Kısaca özetlemek gerekirse dolaylı kanıtımız Bektaşilerin dini ve sosyal inançları, gelenekleri ve uygulamaları ile beraber üzerinde durulan dönemden önce Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki Bektaşilerin rolü hakkındaki bilgilerimizden oluşmaktadır. İkincil kanıtımız Hasluck gibi çeşitli yazarların konuyla ilgili göndermelerini içermektedir. Bu göndermeler

22 Generalmajor Z. D. Imhoff, "Die Entstehung und Zweck des Comités für Einheit und Fortschritt," *Die Welt Des Islams*, Band I (1913), Heft 3/4, s. 174.

23 Bu eser şu şekilde basıldı Cilt. III of *Der Islamische Orient: Berichte und Forschungen*, Leipzig, 1910. Tahir Bey'e ziyareti içeren ss. 173-179 ve tarihi "Pera, 9. Ekim [1909]."

24 Bu, Abdülhamid'in liberalleri, ona karşı muhalefetlerini sürdürme ve genişletme fırsatını oldukça doğal bir şekilde yakaladıkları iç kısımlara sürme politikasıyla, kendi amaçları için nasıl engellediğinin etkili bir örneğidir.

25 Brown, *op. cit.*, s. 64 ve s. 225ff.

26 Hartmann, *op. cit.*, s. 178.

olumlu bir kanıt ortaya sunmadan sadece öneriler sunduğu için bir ölçüde umut kırıcıdır. Buna benzer diğer bir gönderme 1908 Devrimini "Bektaşî dervişlerinin tekkelerinde gizlice hazırlandı" diye anlatan Kutschbasch'ın²⁷ hatıralarında tasvir edilmektedir. Hayal kırıklığına neden olan bu ve buna benzer göndermeler en azından Bektaşî tarikatı dervişlerinin geniş kapsamlı etkisinin milliyetçi ve benzer amaçlar çerçevesinde kullanılmış olduğu ve II. Abdülhamid döneminde Osmanlı İmparatorluğu idaresine yenilik getirmeye çalıştığı yönündeki eğilimi güçlendirmektedir."

California Üniversitesi
Berkeley, California
Ernest Ramsaur

Kaynaklar / References

- Kuran, E. (1959). Ernest Edmondson Ramsaur, Jr. The Young Turks, Prelude to the Revolution of 1908 (=Genç Türkler, 1908 İnkılâbına Hazırlanış). Princeton Oriental Studies: Social Science, 2, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1957. [Kitap Tanıtımı]. *Belleten*, 23 (92), ss. 659-660.
- Ramsaur, E. E. (1942). The Bektashi Dervishes and The Young Turks. *Moslem World*, 32, pp. 7-14.
- Ramsaur, E. E. JR. (1957). *The Young Turks, Prelude to the Revolution of 1908*. Princeton University Press.
- Ramsaur, E. E. (2004). *Jöntürkler 1908 İhtilalinin Doğuşu*. Çeviren M. Önal Mengüşoğlu, Pınar Yayınları.
- Tansel, F. A. (1962). Dr. Ernest Edmondson Ramsaur, Jr., The Young Turks, Prelude to the Revolution of 1908, S. XII+180, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1957. [Kitap Tanıtımı]. *Belleten*, 26(102), ss. 391-403.

27 Kutschbasch, A. (1929). *Der Brandherd Europe: 50 Jahre Balkan-Erinnerungen*. s. 424.